TÜRK OCAKLARININ YENİDEN AÇILIŞI VE HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER'İN BEYANNAMESİ

Yrd. Doç. Dr. Şaduman HALICI*

1912 yılında kurulan Türk Ocakları, 1931'de çalışmalarına son verdi. 18 yıl aradan sonra, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in çabalarıyla 10 Mayıs 1949'da yeniden çalışmalarına başladı. Pek çok eski Türk Ocağı üyesinin katılımı ile yapılan görkemli açılış töreninde Hamdullah Suphi Bey bir konuşma yaptı. Türk Ocakları'nın tarihsel gelişimini verdi. Temel amacının, düşünce üretmek olduğunu vurguladı. Milliyetçilik, laiklik, azınlıklar, inkılâplar, dilcilik ve devlet idaresi gibi temel konularda izlenmesi gereken yolu açıkladı.

Hamdullah Suphi Bey, Türk Ocaklarının yeniden açılışı dolayısı ile bir beyanname de kaleme aldı. Beyannamede; Türk Ocakları'nın ve Türk Ocaklılarının savundukları, gerçekleşmesini gerekli gördükleri düşüncelere yer verdi. Dünyada milliyetçilik, Türk milliyetçiliği, ırkçılık, Pantürkizm, laiklik, demokrasi, beşeriyetçilik, siyasal partiler ve demokrasi karşıtı ideolojiler konularını ele alarak düşüncelerini açıkladı.

Anahtar kelimeler: *Hamdullah Suphi Tanrıöver, Milliyetçilik, Laiklik, Demokrasi.*

The Reopening Of The Turk Ojaks And The Declaration Of Hamdullah Suphi Tanrıöver

Turk Ojaks, established in 1912, put an end to their works in 1931. After eighteen years; with the efforts of Hamdullah Suphi Tanrıöver, they started to work again on 10 May 1949. Hamdullah Suphi made a speech in the grand reopening ceremony where there was a great participation of the former Turk Ojak members. In his speech, he gave information of the historical development of Turk Ojaks. He emphasized that the fundamen-

* Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

tal intention was to produce opinions. He explained the necessary way to follow on the basic subjects as nationalism, laicism, minorities, revolutions, language research and state administration.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, wrote a declaration on account of the reopening of the Turk Ojak. He mentioned ideas which the Turk Ojaks and the members of Turk Ojak advocated and considered necessary to establish. He clarified his opinions by discussing topics like nationalism in the world, Turkish nationalism, racism, Pan-Turkism, laicism, democracy, humanism, political parties, and ideologies against democracy.

Key words: *Hamdullah Suphi Tanrıöver, Nationalism, Laicism, Democracy.*

1912 yılında kurulup uzun süre Hamdullah Suphi Tanrıöver'in[1] genel başkanlığında çalışmalarını sürdüren Türk Ocakları, Atatürk'ün isteği üzerine

[1] 1885 yılında İstanbul-Aksaray'da Suphi Paşa Konağı'nda doğan Hamdullah Suphi, ilk Maarif Nazırı Abdüllatif Sami Paşa'nın torunu, altıncı Maarif Nazırı Abdüllatif Suphi Paşa'nın oğludur. Amcalarından Samipaşazâde Sezai Bey de dönemin ünlü edebiyatçıları arasındadır. İlk öğrenimini Kısıklı, Altunizade ve Numûne-i Terakkî mekteplerinde yaptı. Orta öğrenimini parasız yatılı olarak Galatasaray Lisesi'nde tamamladı. 1904'te mezun oldu. 1905'te Reji İdaresi'nde görev aldı. 1907'de Defter-i Hâkânî Mektubî Kalemi Mülâzımı oldu. 1908'de Ayasofya Rüştiyesi'nde, 1910'da Darülmuallimîn'de çeşitli dersler verdi. 1913'te Darülfünûn'da Türk Edebiyatı ve Terbiye okuttu. Aynı dönemde Matbuat Umum Müdürlüğü yaptı. Son Osmanlı Meclisi'ne Antalya'dan mebus seçildi. İzmir'in işgali üzerine İstanbul'da yapılan mitinglerde yaptığı konuşmalarla dikkati çekti. İstanbul'un işgali üzerine Anadolu'ya geçti. I. TBMM'ye Saruhan (Manisa)dan milletvekili olarak katıldı. Hakimiyet-i Milliye gazetesinde ulusal mücadeleyi savunan yazılar kaleme aldı. 14 Aralık 1920'de Milli Eğitim Bakanlığı görevini üstlendi. 11 ay 10 gün bu görevde kaldı. 1925'te ikinci kez Milli Eğitim Bakanlığı yaptı. 19 yıl boyunca Türk Ocağı Başkanlığı'nı üstlenen Hamdullah Suphi, Ocakların kapanmasının ardından 1931 yılında Bükreş'e elçi olarak gönderildi. 1944 yılına dek sürdürdüğü bu görevi sırasında Dobruca köylerinde yaşayan Gagavuz Türkleri ile ilgilendi. Onlar için Türkçe öğreten okullar açılmasını, kimi öğrencilerin eğitimlerini Türkiye'de sürdürmelerini sağladı. Yurda döndükten sonra 1946'da CHP'den İstanbul milletvekili seçildi. 1947'de konferanslar vermek üzere ABD'ye gitti. Aynı yıl CHP Kurultayı'nda Halkevleri konusunda yapılan tartışmalar üzerine partiden ayrıldı. 1950 seçimlerinde Demokrat Parti listelerinden Manisa milletvekili seçildi. 1957'de DP'den ayrılarak Hürriyet Partisi'ne girdi. Ancak seçimlerde kazanamadı. Siyasal yaşamdan çekildi. 10 Haziran 1966'da 81 yaşında yaşamdan ayrıldı. Hamdullah Suphi Bey'e "Tanrıöver" soyadını Atatürk verdi; *"Sofrada idik, Atatürk bana sordu: Hangi soyadını aldın? Cevap verdim. Eski bir aile ismimiz vardır: Kocamemi... Atatürk 'Memi'nin 'Memo' ve 'Memiş' gibi, Arapça 'Muhammed'den' geldiğini söyledi ve ilâve etti: Ben sana tam Türkçe bir isim vereyim, Hamdullah'ın tercümesi: Tanrıöver..."* Bkz. Fethi Tevetoğlu, *Hamdullah Subhi Tanrıöver*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986; Halim Serarslan, *Hamdullah Subhi Tanrıöver*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1995; *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, (Haz. İhsan Işık), Ankara, Elvan Yayınları, 2004, s. 1707; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul, Dergah Yayınları, 1998, s. 232-233; *Türk Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, (Haz. İhsan Işık), C. 8, Ankara, Elvan Yayınları, 2006, s. 3417-3420; Muzaffer İrdem, "Hamdullah Suphi Tanrıöver", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı 9, parantez 33, Nisan 1974, s. 19-22.

1931'de yapılan Türk Ocakları Olağanüstü Kurultayı'nda alınan karar gereğince çalışmalarına son vermiş, sahip olduğu bütün haklarını da CHP'ye devretmişti[2].

Aradan 18 yıl gibi uzun bir süre geçtikten sonra Türk Ocakları, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in çabalarıyla 10 Mayıs 1949 günü İstanbul Horhor'daki Abdüllâtif Suphi Paşa Konağı'nda yeniden çalışmalarına başladı. Aslında Hamdullah Suphi Bey, Türk Ocaklarını yeniden faaliyete geçirmeyi uzun süredir düşünüyordu. Hatta Bükreş Büyükelçiliği görevini yürütürken Ali Naci Karacan'a aileye ait Suphi Paşa Konağı'nı onarmak ve Ocakları yeniden açmak gibi iki büyük ideali olduğunu söylemişti[3]. 1944'te Romanya'dan yurda döndüğünde Türkiye'de hem toplumsal hem de siyasal yaşamda belirgin bir canlılık yaşanıyor, bir biri ardına fikir ve düşünce dernekleri kuruluyordu. Pek çok eski Ocaklı gibi Hamdullah Suphi Bey de Türk Ocaklarını yeniden faaliyete geçirmek için "can atıyordu." Buna rağmen kimi genç Ocaklıların, Ocaklara ait taşınmazları mahkeme yoluyla CHP'den geri alma önerilerini *"siyasî bir küskünlük"* yaratacağı düşüncesiyle önledi[4].

Parti içi muhalefetin önde gelen isimlerinden biri olan Hamdullah Suphi Bey, CHP milletvekili olarak Ocakların görevini Halkevleri'nin üstlenmesi düşüncesini benimsedi. Bu düşüncesini 17 Kasım-4 Aralık 1947 tarihleri arasında yapılan 7. CHP Kurultayı'nda da dile getirdi. *"Puta değil fikre bağlı olduğunu"*, Türk Ocağı'nın yerini alan Halkevlerine karşı düşmanlık beslemediğini, aynı amacı güttükten sonra şu veya bu isimde olmasının kendisi açısından önem taşımadığını belirtti. Halkevleri'ni *"Türk Milliyetçiliğinin Ocağı"* yapmayı önerdi. Program tartışmaları sırasında özellikle *"laiklik"* maddeleri görüşülürken yaptığı kimi açıklamalar, CHP grubunun tepkisine yol açtı[5].

---

[2] Türk Ocakları'nın kuruluşu ve 1931'e kadar olan çalışmaları için bkz. Yusuf Sarınay, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1994; Füsun Üstel, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997; Ali Engin Oba, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, Ankara, İmge Kitabevi, 1995.

[3] "Tekrar Açılan Türkocağı", *Tan*, 12 Mayıs 1949, No: 145, s. 1-5.

[4] Fethi Tevetoğlu, *a.g.e.*, s. 212.

[5] *"...İsviçre laik bir devlettir. Din teşkilâtını halk idare ediyor, Kilıseleri mevcut, ... Kilıselerin hizmeti için bir ilâhiyat fakültesi ile tedrisat yapılıyor... Halbukî biz medreseleri kapattık, imam ve hatip mekteplerini kapattık. ... biz imam ve hatip mekteplerimizi açmazsak, dünyanın bütün üniversitelerinde olduğu gibi, ilim mahiyetinde olarak İstanbul Üniversitemizde İslâm Tarihi, İslâm Felsefe Tarihi, mukayeseli tarih-i edyan okutmazsak acaba, bu zavallı ekalliyetler son müdafaalarını yapmak için muhtaç oldukları adamları nereden tedarik edeceklerdir?"* diyen Hamdullah Suphi Bey'i Cemil Sait Barlas *"Türk Milletinin son bekası ne dindedir, ne imandadır. Türk'ün kendi vicdanıyla Allah arasındadır. ... Yedinci Kurultayımızın Hamdullah Suphi Tanrıöver'i bu mu olacaktır? Bundan yirmi sene evvel Hoca Arif Efendi ile, muasır medeniyet erişmek için mücadele eden siz değil miydiniz?"* sorusu ile yanıt verdi. Behçet Kemal Çağlar ise *"Biz kara taassubun bir kene gibi milletin dimağına yapışmasına son vermek için laikliği umde almışızdır. ... Din birleştiricidir"*, diyen Sayın Tanrıöver, unutuyor mu ki Hitler de İsa'nın Allâhına dua ediyordu. ... Birinci Cihan Harbi'nde Türk ordularına arka-

Türk büyüklerinin türbelerinin açılması ve Türk gençliğine partiler üstü kaynaştırıcı bir milliyet duygusunun verilebilmesi için Halkevleri'nin ve Halkodaları'nın tüzüklerinde değişiklik yapılması isteği de reddedildi[6]. Bu gelişmeler üzerine Hamdullah Suphi Bey, CHP ile bağlarını kopardı. Ocakların yeniden faaliyete geçirilmesi çalışmalarına hız verdi. Açılışı, ailesine ait konakta yaparak iki idealini birden gerçekleştirmek istedi.

Görkemli bir törenle 10 Mayıs 1949'da yapılan açılışta, *"Türk Ocaklıların eski mensupları birbirine yeni kavuşmuş insanların sevinç ve heyecanı"* içindeydi. Gazeteler açılış gününü tüm canlılığı ile sütunlarına taşıdılar. Davetlilerin, Suphi Paşa Konağı'na gelmeleri beklenirken bir köşede Hamdullah Suphi, etrafını saran gençlerle konuşuyor, diğer köşede eski Ocaklılardan Selim Sırrı Tarcan, Dr. Hasan Ferit Cansever, Tevfik Noyan, Abdülhak Şinasi Hisar ve Ahmet Ferit beyler tatlı tatlı sohbet ediyordu. Ordinaryüs Profesör Kemal Atay, Profesör Kâzım İsmail Gürkan, eski Varşova Elçisi Ferit Tek ve eşi Müfide Tek ile eski Pakistan Elçisi Yahya Kemal Beyatlı da ortamın havasına kendilerini kaptırmışlardı. Türk Ocakları eski Umumî Müfettişi Burhaneddin Develli ve Dr. Fethi Erden telaşlı görünüyorlardı. Profesör Sadri Maksudi ve Profesör Ali Fuat Başgil, oturdukları geniş koltuklarından etrafı süzüyorlardı. Profesör Zeki Velidi Togan da onların yanına oturmuştu. Katılımcılar arasında Ordinaryüs Profesör Fahreddin Kerim Gökay, Foto Süreyya, eski valilerden Abdülvehab Kocamemi, Türk Ocağı eski İzmit Başkanı Eczacı Behçet, Ayaz İshaki ve Nakiye Elbi de dikkati çekiyordu. Demokrat Parti İstanbul İdare Kurulu Başkanı Abdurrahman Münip, Milli Kalkınma Partisi Başkanı Nuri Demirağ da toplantıya gelmişlerdi. Hemen tüm gazetelerin sahipleri, baş yazarları ve yazarları da törende hazır bulunuyordu[7].

Saat 17.30'da yine eski bir Türk Ocağı üyesi Vali ve Belediye Başkanı Dr. Lütfi Kırdar'ın toplantıya katılması ile açılış töreni başladı. Geçici İdare Heyeti Başkanı Hamdullah Suphi Tanrıöver söz alarak, *"Türk Ocağı merkezini en eski bir ocaklı olarak"* açtığını, *"...milliyet fikrine hizmet eden bu müessesenin açılması(nın)"* kendisi için bir *"bahtiyarlık"* olduğunu belirtti[8]. 1912'de çalışmalarına başlayan Türk Ocaklarının tarihsel gelişimini verdi[9]. Ocakların, *"şerefle yaşamağa hakkı olan bir milletin kendi mensubları arasında yapmağa mecbur olduğu bir yardımlaşma fikrinden"* doğduğunu belirtti. Temel ama-

sından kancıkça silah çekenler de aynı dinden değil mi idiler? Aynı hilâfete tâbi değil mi idi?..." diye sorarak yanıtladı. Bkz. *CHP Yedinci Kurultay Tutanağı*, Ankara, 1948, s. 463-464; Mustafa Baydar, *Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları*, İstanbul, Menteş Kitabevi, 1968, s. 177-182.

[6] *CHP Yedinci Kurultay Tutanağı*, Ankara, 1948, s. 401-404; Halim Serarslan, *a.g.e.*, s. 157, 159.

[7] "Türkocağı Merkezi Dün Faaliyete Geçti", *Tan*, 11 Mayıs 1949, No: 144, s. 1-5; "Türk Ocağı Merkezi Dün Törenle Açıldı", *Yeni Gazete*, 11 Mayıs 1949, s. 1-2; "Türk Ocakları Faaliyete Geçti", *Ulus*, 11 Mayıs 1949, No: 10004, s. 1.

[8] "Türk Ocağı Dün Yeniden Doğdu", *Vatan*, 11 Mayıs 1949, No: 2862, s. 1-3.

[9] "Türk Ocağı Tekrar Faaliyete Geçti", *Son Posta*, 11 Mayıs 1949, No: 1109, s. 1-7.

cının, düşünce üretmek olduğunu vurguladı. Milliyetçilik, laiklik, azınlıklar, inkılâplar, dilcilik ve devlet idaresi gibi temel konularda izlenmesi gereken yolu açıkladı[10].

Milletin, *"birbirine karışma ve kaynaşma netice(sinde)"* doğduğuna işaret eden Hamdullah Suphi, Ocakların ilk kurulduğu günden itibaren ırkçı bir zihniyet taşımadığını belirtti. *"Türk milliyetperverliğini hiçbir zaman kana ve kemiğe bağlamadık ve bu mahiyette mütalaâ etmedik"* diyerek amaçlarında bir değişiklik olmadığına dikkati çekti. Ocakların yayılmacı bir politika benimsemediğini, hatta *"İkinci Cihan Harbinde hudutlarından dışarı taşan hür milletlerin toprağına esaret sokan Alman ihtirasını husumetle"* izlediklerini, Avrupa'da *"vahim bir istilânın tahakkümü altına düşmüş milletlerin"* yasını tuttuklarını belirtti[11].

Azınlıklar konusuna da değinen Hamdullah Suphi Bey, *"Türkiye toprakları üzerinde yaşıyan hiçbir unsuru lisan, din ve hususî tarihlerinden dolayı kendimize yabancı tutmuyoruz!"* diyerek ülkede yaşayan tüm insanları, Türk topluluğunun *"öz çerçevesi"* içine aldı. Geçmişte, Ocakların *"müdavimi"* olan Urfalı bir papazın kendilerine *"Anadolu'nun türkülerini"* okuduğunu hatırlatarak verilen katkılara dikkati çekti[12]. Ocakların aynı zamanda bir kaynaşma çatısı olabileceğine işaret etti. Azınlık gençlerinin Türkçe'yi kusursuz ve şivesiz konuşmaya başladıklarını görmekten duyduğu mutluluğu da gizlemedi[13].

Konuşmasında laiklik konusuna da değinen Hamdullah Suphi Bey, Fatih'in ve Kanuni Sultan Süleyman'ın kanunlarının şer'i olmadığını, yapılan ıslahatların *"laikliğe doğru"* atılan adımlar olduğunu belirtti. Ona göre *"ıslahatın en büyüğü kafanın üstündeki değil, kafanın içindeki ıslahattı."* Laikliğin *"iyi anlaşılmak şartıyla tehlikeli"* olmayacağına inanan Hamdullah Suphi Bey, gerçek laikliğin *"ister dindar olsun ister olmasın, kimsenin vicdanî itikatlarına karışmamak ve halkı akidelerinde serbest bırakmak"* olduğuna, laikliğin dinsizlik, dindarlığın da din politikacılığı olmadığına dikkati çekti. Laik devleti *"din kurumlarını halka bırakan devlet"* olarak tanımladı. Türkiye Cumhuriyeti'nin ise bu yönde gelişimini zaman içinde tamamlayacağını savladı[14].

Ocakların, cumhuriyetçi nesiller yetiştirmek zorunda olduğuna dikkati çeken Hamdullah Suphi Bey, rejimin yaşayabilmesi için dört temel ilkenin

[10] "Türk Ocakları Yeniden Açıldı", *Akşam*, 11 Mayıs 1949, No: 10984, s. 1-2. "Türkocağı Merkezi Törenle Açıldı".

[11] "Türk Ocağı Dün Yeniden Doğdu", *Vatan*, 11 Mayıs 1949, No: 2862, s. 3; "Türkocağı Merkezi Dün Faaliyete Geçti", *Tan*, 11 Mayıs 1949, No: 144, s. 5.

[12] "Türk Ocağı Dün Yeniden Doğdu", *Vatan*, 11 Mayıs 1949, No: 2862, s. 4; "Türkocağı Merkezi Dün Faaliyete Geçti", *Tan*, 11 Mayıs 1949, No: 144, s. 1-5; Ali Naci Karacan, "Tekrar Açılan Türkocağı", *Tan*, 12 Mayıs 1949, No: 145, s. 1-5.

[13] "Türkocağı Merkezi Törenle Açıldı", *Yeni Gazete*, 11 Mayıs 1949, s. 2.

[14] "Türk Ocağı Dün Yeniden Doğdu", *Vatan*, 11 Mayıs 1949, No: 2862, s. 3; Ali Naci Karacan, "Tekrar Açılan Türkocağı", *Tan*, 12 Mayıs 1949, No: 145, s. 5.

varlığına işaret etti. Bunlar; *"A- Halkın idaresini hâkim kılacak bir seçim, B- Bu seçimden doğan ve iktidarı ele alan bir ekseriyet partisi, C- Bu seçimden doğan ve murakabeyi ele alan bir ekalliyet partisi veya partileri, D- Bunların mecmuunda teşekkül eden halk hâkimiyetini memleket üzerinde mâniasız cereyan halinde tutan bir millet meclisi"* idi. Hamdullah Suphi Bey, Türkiye'nin ancak bu ilkelerle dünyaya karşı yükümlendiği siyasal sistemini kurabileceği kanısındaydı[15].

Hamdullah Suphi Bey, dil üzerinde de durdu. *"Nizamnamemizin adı yasa idi. Ocakların umumî toplantılarına kurultay adını vermiştik"* diyerek Ocakların, dilde sadeleşme ve Türkçeleşmeden yana olduğuna dikkati çekti. Ancak, dil konusunda *"ifrata ve zorlamağa gidildiğini"*, bunun da *"çirkinliğe ve sun'îliğe"* neden olduğunu belirtti. Meclis gibi siyasal bir kurumun dil işlerine karışmasına karşı çıkarak, bir akademi kurulmasını önerdi[16].

Hamdullah Suphi Bey konuşmasında, ulusal mücadelede erkeği ile yan yana cephede ve cephe gerisinde savaşan Türk kadınına Ocakların verdiği değeri de ortaya koydu. Türk kadınının Milli Mücadele'deki rolünü anlattı, *"hareme"* dönülmesinin *"hayalden bile"* geçmediğini vurguladı[17].

Hamdullah Suphi Bey, Ocakların *"derin husumet duyduğu"* konulara da açıklık getirdi.

Bunların başında Komünizm geliyordu. *"...mahkemenin, polisin, hapishanelerin"* fikir hareketleri karşısında aciz kaldığına işaret eden Hamdullah Suphi Bey, görevlerinin *"genç ruhları komünizm karanlığının ihtirasından korumak ... bu ithamın gelişi güzel şahsi kinlere, hususi menfaatlere alet edilerek şuna buna isnad edilmesini önleyecek tedbirleri almak"* olduğunu belirtti[18]. Komünist kelimesinin suistimal edildiğine dikkati çekti. *"14-15 yaşındaki çocuk komünistlikle itham ediliyor. 20 yaşında komünist olan bir geçten ben mes'ulüm. Ben ona komünistliğin ne olduğunu anlattım mı? Eski kâfir sözü yerine komünist tâbiri geldi"* diyerek eğitimin önemini dile getirdi. Ocakların Komünizm cereyanına karşı mücadelesini sürdüreceğini, görevlerinin *"ruhları komünizm denen karanlığın istilâsından korumak"* olduğunu belirtti[19].

---

[15] "Türk Ocağı Dün Yeniden Doğdu", *Vatan*, 11 Mayıs 1949, No: 2862, s. 5.

[16] Hamdullah Suphi Bey burada bir anısını da şöyle anlattı: *"Yılını hatırlamıyorum. Dolmabahçedeki dil kongrelerinden birinde idik. Tahta başına geçip söz söyliyenler çok fena bir Türkçe ile konuşuyorlardı. Kalkarak şöyle dedim. - Böyle bir Türkçe yerine, hiç Türkçe konuşmamayı tercih ederim."* Hamdullah Suphi Bey'in dil konusundaki düşünceleri törene katılanlardan büyük alkış aldı. Bkz. "Türk Ocağı Dün Yeniden Doğdu", *Vatan*, 11 Mayıs 1949, No: 2862, s. 3-4; "Türkocağı Merkezi Törenle Açıldı", *Yeni Gazete*, 11 Mayıs 1949, s. 2.

[17] "Türk Ocağı Dün Yeniden Doğdu", *Vatan*, 11 Mayıs 1949, No: 2862, s. 3.

[18] "Türkocağı Merkezi Törenle Açıldı", *Yeni Gazete*, 11 Mayıs 1949, s. 2.

[19] "Türk Ocağı Dün Yeniden Doğdu", *Vatan*, 11 Mayıs 1949, No: 2862, s. 4; "Türk Ocağı Tekrar Faaliyete Geçti", *Son Posta*, 11 Mayıs 1949, No: 1109, s. 1.

İkincisi ise Türkiye'nin ve Türk ulusunun geleceğini geçmişte arayanların, geçmişe özlem duyanların tavır ve davranışlarıydı. *"Dinde irtica meylini temsil eden ve gözü mazide olan"* bu kişileri *"felâket habercisi"* olarak tanımladı. *"Dönmek mümkün olursa sultan, vezir, kumandan, şair ve binlerce Türk kanı pahasına kazanılmış ne kadar ileri hamlemiz varsa hepsini atmaya, yıkmaya âmâde"* olan bu kişilerle Ocakların sonuna dek mücadele edeceğini vurguladı[20].

Türk Ocağı'nın, ülke gençlerini, geçmişte olduğu gibi gelecekte de ülkenin en değerli düşünce ve sanat insanlarıyla buluşturacağını belirten Hamdullah Suphi Bey, Ocak kürsülerinde Sadrazam Hakkı Paşa, Ziya Gökalp, Halit Ziya gibi ülkenin önde gelen düşünce adamlarına yer verdiklerini, ülkenin sorunlarını *"eski bir milletin evladına layık bir vakar içinde"* tartıştıklarını ve aynı yolda yürümeyi sürdüreceklerini söyleyerek sözlerine son verdi.

Hamdullah Suphi Bey, konuşmasını Ocak tarafından yayınlanan bildirideki düşüncelere dayandırdı. Açılışın ardından basın mensuplarına dağıtılan bu bildiri gazetelerde yer aldı. Bunun dışında Hamdullah Suphi Bey de Türk Ocaklarının yeniden açılışı dolayısı ile bir beyanname kaleme aldı.

"Türk Ocağının Beyannamesi - Türk Ocağının tekrar açılması dolayısıyla Ocağımızın gaye ve görüşlerini bir beyanname ile milletimizin umumî efkârına arz ve izah etmeyi lüzumlu ve faideli bulduk" girişi ile başlayan ve bu çalışmanın sonunda sunacağımız *"Beyanname"*nin kendisinde kalan orijinali[21] üzerinde kimi düzeltmeler de yaptı.

Hamdullah Suphi Tanrıöver'in daktilosundan çıkan bu beyanname; Türk Ocakları'nın ve Türk Ocaklılarının savundukları, gerçekleşmesini gerekli gördükleri düşünceleri içeriyordu.

Yirmi beş maddeden oluşan bu beyannamesinde Hamdullah Suphi Bey, dünyada milliyetçilik, Türk milliyetçiliği, ırkçılık, Pantürkizm, laiklik, demokrasi, beşeriyetçilik, siyasal partiler ve demokrasi karşıtı ideolojiler konularını ele alarak düşüncelerini açıkladı.

A) Türk Ocakları ve Milliyetçilik

Hamdullah Suphi Bey, beyannamesinin ilk bölümünde milliyetçiliğin dünyadaki algılanmasını irdeledi. Her devletin ve her milletin belirli ideolojik esaslara dayandığını, milliyetçiliğin bu esaslar içinde en büyük rolü oynayan ideolojik esası oluşturduğunu belirtti. Tarihte bir yolculuk yaparak; Roma'nın Romalılık, Abbasi Devleti'nin Araplık, Amerika Birleşik Devletleri'nin ise Amerikalılık ilkesine dayanarak kurulduğunu vurguladı. Devletlerin kuruluş felsefesinde temel aldığı milliyetçilik ülküsünün, aynı zamanda yurttaşları birbirine bağlayan en kuvvetli bağ olduğuna da işaret etti. Ardından Türk milliyetçiliğini tanımladı, amaçlarını belirtti.

[20] "Türkocağı Merkezi Törenle Açıldı", *Yeni Gazete*, 11 Mayıs 1949, s. 2.

[21] Orijinali özel dosyamızdadır.

Adı Türkiye olan, halkının çoğunluğu Türklerden oluşan ve Türkler tarafından kurulan devletin, en doğal ve en sağlam dayanağının Türklük fikri olması gerektiğini belirtti. *"Ben Türküm"* diyen her vatandaşın, Türklük esasına saygı göstermekle ve bağlılık duymakla yükümlü olduğunu, bu esasa bağlılık duyan Türklerin *"ruhî haletine"* de *"Türk milliyetçiliği"* denildiğini vurguladı. Türk milliyetçiliğinin amacının; ulusal varlığı, siyasal bağımsızlığı korumak, ulusal kültürü geliştirmek ve uygarlık düzeyini yükseltmek olduğuna, yayılmacı bir nitelik taşımadığına, milletlerin ülke bütünlüğüne saygılı olduğuna dikkati çekti.

Hamdullah Suphi Bey beyannamesinde *"Türk"*ü tanımlayarak ırkçılığı da tartıştı. Kendisini Türk hisseden, *'Türklük'* esasına bağlı olan her vatandaşı Türk kabul etti. Türk Ocakları için *'Türklük'* tanımının antropolojik bir nitelik taşımadığını, *"psikolojik bir ruhî halet"* olduğunu belirtti. Türk milliyetçiliğinin ırkçı olmadığını, emperyalist bir nitelik taşımadığını vurguladı. *"Uzak Şarktan Avrupa merkezine kadar yayılmış olan bütün Türk kavimlerini"* tek bir devlet içinde toplamanın hem olanaksız hem de gereksiz bir gaye olduğunu, Ocakların da *"siyasî Pantürkizm fikrinden"* uzak bulunduğunu belirtti. Bununla birlikte, çeşitli devletlerin bünyesinde yaşayan Türklerin, kültürel gelişmelerini, milliyetlerini koruyarak sürdürmelerini arzuladıklarına, devletler arasında dostluk ilişkilerine zarar vermemek koşuluyla bu gelişmeye katkı sağlamayı amaçladıklarına dikkati çekti.

B) Türk Ocakları ve Laiklik

Hamdullah Suphi Bey beyannamesinde, Ocakların, din ve vicdan hürriyeti konusundaki duyarlılığını da vurguladı. Ocakların, *"Lâyiklik"* taraftarı olduğunu, *"her türlü taassubun, hakikî İslâm esaslarından inhiraf eden (sapan) her türlü Batınî cereyanların ve tasavvufî tarikatların aleyhtarı"* bulunduğunu belirti.

C) Türk Ocakları ve Demokrasi

Hamdullah Suphi Bey'in üzerinde önemle durduğu konulardan biri de Türk Ocaklarının niteliği, siyasî partilerle olan ilişkisi ve demokrasi düşüncesi idi. Ocakların; *"sağlam, rasyonel ve liberal Türk milliyetçiliği"* esaslarını ruhlarda egemen kılmayı hedefleyen bir kültür cemiyeti olduğunu, bu nedenle siyasal partilere eşit uzaklıkta bulunduğunu belirtti. Ulusların varlığının korunması ve gelişmesi için en uygun rejimin halk egemenliğine dayanan demokrasi olduğuna işaret etti. Ocaklıların ancak demokrasiyi benimseyen siyasal partileri destekleyeceğini dile getirerek demokrasiden yana tavır aldı.

D) Türk Ocakları ve Demokrasi Karşıtı İdeolojiler

Türk Ocaklarının; insanı temel alan, tüm ulusların mutluluğunu öngören, hak ve özgürlüklere saygılı bir milliyetçilik anlayışına bağlı olduğunu

vurgulayan Hamdullah Suphi Bey. Faşist ve Nasyonal Sosyalist ideolojilere karşı olduklarını vurguladı. İnsan sevgisiyle yoğrulmuş olan Türk milliyetçiliğinin tam anlamıyla *"beşeriyetçi"* olduğuna işaret etti.

Hamdullah Suphi Bey beyannamesinde 20. yüzyılın son çeyreğine yönelik bir öngörüde de bulundu. Bu dönemde demokrasi ile demokrasi karşıtı ideolojiler arasında büyük çatışmalar yaşanacağına işaret etti. Bu çatışmalar nedeniyle ulusların bunalımlı günler geçirme ve siyasal bağımsızlıklarını yitirme tehlikesi ile yüz yüze kalma olasılığının çok yüksek olduğunu belirtti. Ulusları bu bunalımdan kurtaracak en güçlü manevî savunma aracının ise *"millî şuur"* olduğunu vurguladı. Böylece, Ocakların sorumluluğuna da işaret etti.

Beyannamesi'ni *"bütün şuurlu Türklerin"* Türk Ocakları'nın çalışmalarına katkı sağlayacağına olan inancıyla sonlandıran Hamdullah Suphi Bey'in, daktilo edilmiş metin üzerinde yaptığı bazı düzeltmeleri ve altlarını çizdiği cümleleri içeren orijinal beyanname metnini sunuyoruz.

بیانامه

I.- Her yaşayan ve yaşamak kudretini haiz olan millet ve devletin mâşerî hayatı muayyen fikirlere, muayyen ideolojik esaslara dayanır.

II.- Tarihin her devrinde büyük milletlerin, tarihî devletlerin hayat ve bekasında en büyük rol oynamış olan ideolojik esas milliyetçilik esası olmuştur.

III.- Milliyetçilik esası, millet ve devlet hayatının her sahasında devleti kuran, devlet içinde çokluk teşkil eden milletin millî ve siyasî varlığının ve millî kültür mahsullerinin birer yüksek kıymet telâkki olunmasından ibaretler.

IV.- Roma devleti "Romalılık", "Abbasî devleti Araplık" fikir ve esasına istinat etmiş olduğu gibi, bugünkü Amerika Birleşik Devleti de "Amerikalılık" his ve şuuruna dayanmaktadır.

V.- Bütün milletler için "Milliyet" esası bütün vatandaşların hürmet etmeleri lâzım gelen bağlı bulundukları yüksek bir esastır, vatandaşları birbirine bağlayan kuvvetli bir ruhî rabıtadır.

VI.- Bugün yer yüzünde tarihin binbir zorlukları içinde binlerce yıllardanberi kendi millî varlığını muhafaza edebilmiş olan Türk milleti tarafından kurulmuş adı "Türkiye" olan bir devlet vardır.

VII.- Adı Türkiye olan, ahalisinin ekseriyeti Türklerden ibaret olan ve Türkler tarafından kurulmuş olan bu devletin istinat edeceği en tabiî, en muhkem esas elbette "Türklük" esasıdır, Türklük fikridir.

VIII.- Türkiyede Türklüğe ait her şey, Türkün millî mevcudiyeti, siyasî bağımsızlığı, kendi ülkesinde kendi hâkimiyeti, Türkün tarihî mazisi, millî kültür mahsulleri hepsi Türk vatandaşları için birer kutsal kıymet - lerdir.

IX.- "Ben Türküm" diyen her vatandaş, selefleri hangi millete mensup olursa olsun, Türklük esasına hörmet ve bağlılıkla mükelleftir.

X.- Türklük esasına bağlılık duyan Türklerin ruhî haletine biz "Türk milliyetçiliği" diyoruz. Biz milliyetçiliği bu manada anlıyoruz ve ancak bu manada kabul ediyoruz.

XI.- Bizim milliyetçiliğimizin üç kudsî gayesi vardır :

1) Millî mevcudiyetimizi siyasî istiklâlimizi korumak,

2) Millî kültürümüzü geliştirmek,

3) Medeniyet seviyemizi yükseltmek,

XII.- Bizim milliyetçiliğimiz Türk milletinin yaşamak kudret ve arzusunun ifadesinden ibarettir.

Onun için bizim milliyetçiliğimiz hiç bir milletin, zararına yöneltilmiş bir cereyan değildir. Biz Türkler tarihin her devrinde diğer milletlerin dinî ve millî müesseselerine hörmet etmekle temayüz etmiş bir milletiz.

Türkiye haricindeki milletlerin ülke bütünlüğüne hörmet, Türkiyeden yaşıyan ekalliyetlerin dinî ve millî müesseselerine hörmet bizim için inkâr caiz olmıyan esaslardır.

XIII.- Bizim milliyetçiliğimiz ırkçı bir milliyetçilik de değildir. Selefleri hangi millete mensup olursa olsun kendisini Türk hisseden, "Türklük" esasına bağlı olan vatandaş Türktür. Çünki bizim için "Türklük" antropolojik bir mefhum değil, psikolojik bir ruhî haletdir.

XIV.- Bugün yer yüzündeki Türklük, hissile meşbu, Türk dilinin türlü lehçelerini konuşan, kendilerini bizim millete mensup addeden bütün Türk zümreleri Türkiye devleti içinde toplanmış olmadığı bir hakikattir.

XV.- Fakat bütün kıtalara dağılmış, uzak şarktan Avrupa merkezine kadar yayılmış bütün Türk kavimlerini bir devlet içinde toplamak hem imkânsız hem lüzumsuz bir gaye olduğundan biz siyasî pantürkizm fikrinden de uzak bulunuyoruz.

XVI.- Fakat bizim başka memleketlerde yaşıyan bütün Türk zümrelerine karşı derin sevgi ve sempati hisleri beslememiz, onların vatandaş oldukları devletler içinde, milliyetlerini muhafaza ederek medeniyet ve kültür sahasında inkişaf etmelerini candan temenni etmemiz gayet tabiîdir.

XVII.- Diğer memleketlerde yaşıyan Türklerin kültürce inkişafına milletler arası şart ve ahvalin müsaadesi dairesinde, onların yaşadığı memleketlerle memleketimiz arasındaki dostluk münasebetlerine halel getirmiyecek şekilde yardım edebilmek bizim için ideal bir dilektir. Bilhassa Türkiyeye tahsil için gelen gençlere ve burada yerleşmek üzere gelen muhacir Türklere maddî, manevî yardımda bulunmayı biz ocaklılar bir millî ve insanî vazife telâkki ederiz.

XVIII.- "Türk Ocakları" memlekette Türklük şuurunun ve Türk kültürünün inkişafına hizmeti gaye edinmiş bir kültür cemiyeti olduğundan, ocaklar bugün mevcut olan ve ileride kurulabilecek siyasî partilere karşı tamamile bitaraftır. Çünkü ocaklar şu veya bu siyasî fırkanın programını gerçekleştirmek için değil, bütün partiler için mukaddes esaslar sayılması tabiî olan sağlam, rasyonel ve liberal "Türk Milliyetçiliği" esaslarının ruhlarda hâkim olması - nı temin için çalışan bir cemiyettir.

XIX.- Fakat ocaklının ocaklılık prensipleriyle te'lifi kabil olan herhangi bir partiye intisap etmek hakkı elbette bakidir.

XX.- Milletlerin bekası ve inkişafı için en münasip rejim halk hakimiyetine dayanan demokrasi rejimi olduğundan, ocaklılar, ancak halk hakimiyetini tanıyan, demokrasi taraftarı olan partilerde üza olabilirler.

XXI.- Biz ocaklılar memleketimizde tam bir vicdan ve din hürriyetinin hakimiyeti ve devletin dinlere karşı müsavi muamelesi (Lâyıklık) taraftarıyız. Fakat biz aynı zamanda her türlü taassubun, hakikî islâm esaslarından inhiraf eden her türlü batınî cereyanların ve tasavvufî tarikatlerin aleyhtarıyız.

XXII.- Her milletin hayat ve inkişaf hakkını tanıdığımız için bizim milliyetçiliğimiz hakikî "beşeriyetçilik" le, yani bütün milletlerin hayır,

refahı ve saadeti endişelerile te'lif edilen bir milliyetçiliktir. Çünkü benim için "beşeriyet" mücerred bir mefhum değil, dünyada yaşıyan muhakkak milletlerden ibarettir.

XXIII.- Muayyen bir milletin muayyen şeraitlerinin indî ve subjektif hayat görüşlerini bütün milletlere zorla kabul ettirmek istiyen, bunun için insanların hak ve hürriyetlerini, milletlerin istiklâlini çiğnemeyi hak gören cereyanın biz "sahte beşeriyetçilik" telâkki ederiz. Bu cereyanı milletler için saadet yolu telâkki etmek şöyle dursun, bilâkis bu cereyanın milletler için korkunç bir esaret ve cihanşümûl bir istibdat yolu olduğuna kaniiz.

XXIV.- Önümüzdeki yirminci asrın son nısfının, tezadlı ideolojilerin çarpışması yüzünden milletler için çok ıztıraplı ve buhranlı bir devir olacağı muhakkaktır. Bu buhranlı devir zarfında millî şuurları küsûfe uğratılmış bir çok milletlerin millî benliklerini ve siyasî istiklâllerini de kaybetmesi çok muhtemeldir. Önümüzdeki cihan çapındaki buhran devrinde milletleri yok olmak tehlikesinden kurtarabilecek en kuvvetli manevî savunma vasıtası millî şuurdur. Biz Türkler için Türklük şuurudur. Onun içindir ki biz ocaklılar Türklük esasını, Türklük şuurunu başlı başına telâkki ettiğimiz gibi aynı zamanda buhranlı devirlerde millî varlığımızı koruyacak en kuvvetli bir manevî kalkan telâkki ediyoruz.

XXV.- Gayemiz bu beyannamede tesbit edilmiş esaslara uygun olarak tüzüğümüzde gösterilmiş yollarla millî şuurumuzun uyanık bulunması ve millî kültürümüzün inkişafı için çalışmak olduğundan, bütün şuurlu Türklerin ocakların faaliyetine müzaheret göstereceklerine emin bulunuyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

Kitaplar

Mustafa Baydar; *Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları*, İstanbul, Menteş Kitabevi, 1968.

CHP Yedinci Kurultay Tutanağı, Ankara, 1948.

Oba, Ali Engin; *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, Ankara, İmge Kitabevi, 1995.

Sarınay, Yusuf; *Türk Milliyetçiliğinin Tarihî Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1994.

Serarslan, Halim; *Hamdullah Subhi Tanrıöver*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1995.

Tevetoğlu, Fethi; *Hamdullah Subhi Tanrıöver*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986.

Üstel, Füsun; *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997.

İrdem, Muzaffer, "Hamdullah Subhi Tanrıöver", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı 9, parantez 33, Nisan 1974, s. 19-22.

Gazete Makaleleri

"Türkocağı Merkezi Dün Faaliyete Geçti", *Tan*, 11 Mayıs 1949, No: 144.

"Türk Ocağı Merkezi Dün Törenle Açıldı", *Yeni Gazete*, 11 Mayıs 1949.

"Türk Ocakları Faaliyete Geçti", *Ulus*, 11 Mayıs 1949, No: 1004.

"Türk Ocağı Dün Yeniden Doğdu", *Vatan*, 11 Mayıs 1949, No: 2862.

"Türk Ocağı Tekrar Faaliyete Geçti", *Son Posta*, 11 Mayıs 1949, No: 1109.

"Türk Ocakları Yeniden Açıldı", *Akşam*, 11 Mayıs 1949, No: 10984.

"Türkocağı Merkezi Törenle Açıldı", *Yeni Gazete*, 11 Mayıs 1949.

Ali Naci Karacan, "Tekrar Açılan Türkocağı", *Tan*, 12 Mayıs 1949, No: 145.

Ansiklopediler

Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi, (Haz. İhsan Işık), Ankara, Elvan Yayınları, 2004, s. 1707.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 8, İstanbul, Dergah Yayınları, 1998, s. 232-233.

Türk Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi, (Haz. İhsan Işık), C. 8, Ankara, Elvan Yayınları, 2006, s. 3417-3420.